

Participiumok a periférián: Az igei eredettől a melléknévi funkcióig

A participiumok (Partizip I, Partizip II) különleges helyet foglalnak el a német nyelvtani rendszerben, mivel egyszerre őrzik meg igei tulajdonságaikat és tölthetnek be melléknévi szerepet. Ugyanis megjelenhetnek melléknévi igenévként, igei vonatkozását megtartó, jelzőként használt igei melléknévként vagy teljesen lexikalizálódott melléknévként – illetve ún. álpaticipiumként, amely tovább nehezíti a szófaji besorolását. E sokrétűsége a participiumoknak komoly kihívást okoz nemcsak a nyelvészeti elemzések, hanem a nyelvdidaktika számára is. A szakirodalomban nincs egységes álláspont arra vonatkozóan, hogy hogyan tegyünk különbséget a participiumok fent említett különböző megjelenési formái között (Duden 2016). Többek között ez a terminológiai probléma is hangsúlyos szerepet kap az előadásomban, hiszen a participiumok különböző formáinak létezése vitathatatlan, ám egyértelmű szakkifejezés rájuk vonatkozóan még nem létezik. A definíciók a szakirodalomtól függően jelentősen eltérnek (Eisenberg 2013).

A legtöbb tanulmány a participiumoknak a passzív szerkezetekben vagy múltidőben (Perfekt/Plusquamperfekt) betöltött szerepére összpontosít, de nem foglalkozik mélyrehatóan a participiumok melléknévi tulajdonságaival az attributív vagy predikatív szerkezetekben. A DaF-tananyagok gyakran csak a nyelvtani leírásra szorítkoznak, anélkül, hogy kitérnének a morfológiai, szemantikai és szintaktikai részletekre, illetve a participiumok és a hagyományos értelemben vett melléknevek használata közötti különbségekre (Fabricius-Hansen 2004).

Előadásom célja, hogy részletesen elemezze a participiumok melléknévi sajátosságait, és feltárja, mikor és hogyan veszíti el egy participium eredeti igei jelentését. A lexikalizálódott participiumok, amelyek melléknévi funkcióban jelennek meg, megnehezítik a participiumok osztályozását – például: *beruhigend, aufregend, entscheidend, spannend, betrunken, erfahren, geeignet, geschickt, verrückt, willkommen* (Mallo Dorado 2008). A vizsgálat központi célja, hogy feltárja: 1. A lexikalizálódott participiumok esetében mennyire érzékelhető még az igei eredet, és ez milyen mértékben befolyásolja a szófaji besorolásukat? 2. Az álpaticipiumok, mint például: *bemoost, geblümt, behelmt, geharnischt, zernarbt, verrunzelt, gestieft, gehört, bejahrt, zerfurcht, talentiert* formái hasonlósága miként okoz problémát a szófaji kategorizálásban? (Fleischer 1969)

Másfelől az előadásom rámutat arra, hogy a participiumok használata különböző szintaktikai környezetekben jelentősen eltérhet és a nyelvhasználat dinamikája fokozatosan formálja e kategóriák határait. Az elemzés nemcsak a nyelvészeti elmélet, hanem a nyelvdidaktika számára is releváns, hiszen a tanulók számára a participiumok besorolásának és funkcióinak megértése kulcsfontosságú a német nyelv magas szintű elsajátításához.

Kulcsszavak: participium, Partizip I, Partizip II, melléknévi igenév, igei melléknév, álpaticipium, német mint idegen nyelv (DaF), nyelvdidaktika

Felhasznált irodalom

Duden (2016): Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Bd. 4, 9. Aufl. Berlin: Dudenverlag.

Eisenberg, Peter (2013): Grundriss der deutschen Grammatik. Band 1: Das Wort. 4., akt. und überarb. Aufl. Stuttgart: J.B. Metzler.

Fabricius-Hansen, Cathrine (2004): Partizipialattribute und Relativsätze. In: Kühn, Peter (Hrsg.): Übungsgrammatiken Deutsch als Fremdsprache. Linguistische Analysen und didaktische Konzepte. Regensburg: FaDaF, 402–425.

Fleischer, Wolfgang (1969): Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Leipzig: Bibliographisches Institut.

Mallo Dorado, Almudena (2008): Das deutsche Partizip in der Verwaltungs- und Behördensprache und seine spanischen Äquivalenzen. Santiago de Compostela, 62-80.